

Följebrev Proposition 3: Åsikter kring psykisk ohälsa

Bakgrund

SFS anser att alla människor ska kunna ta del av och slutföra en utbildning. För att kunna göra detta är det centralt att det inte får finnas psykosociala eller fysiska hinder som försvårar situationen. Psykosocial arbetsmiljö inbegriper faktorer som kan leda till att en person trivs, mår bra och upplever en god psykisk hälsa. Diskussionen kring hur psykisk ohälsa och arbetsmiljö påverkar studenter är högaktuellt då psykisk ohälsa ökar både i samhället som stort och för unga människor i synnerhet. Psykisk ohälsa är något som riskerar drabba alla studenter inom högre utbildning, oavsett utbildningsnivå eller studieinriktning, och riskerar störa en persons studier på ett sådant allvarligt sätt att studenten inte klarar av att slutföra sin studier. Folkhälsomyndighetens undersökningar¹ tyder på att studenter mer benägna att få en nedsatt psykosocial hälsa jämfört med yrkesarbetande i samma ålder och således måste särskilda åtgärder tas för just gruppen studenter.

Bakgrunden till denna proposition är att SFS styrelse upplever att det finns luckor i SFS ställningstaganden som gäller fokusfrågan om studenternas psykosociala hälsa och arbetsmiljö. Det bör tilläggas att styrelsen anser att SFS principprogram omfattar åsikter tillräckligt bra och på rätt nivå för vald fokusfråga. Styrelsen anser att principprogrammet omfattar de grundläggande principerna som ska gälla för studenters hälsa och har därför valt att utveckla åsikter inom området i våra ställningstagande, då mer specifikt i *En öppen och jämlik högskola för alla..* En generell motivering till de föreslagna ändringarna är att få till en del tydliggöranden inom ramen för vald fokusfråga så att det ska vara användbart på ett annat sätt i det vardagliga arbetet för SFS. Vissa av åsikterna har en del år bakom sig och för att modernisera SFS ställningstagande till idag och nuvarande fokusfråga så motiverar styrelsen föreslagna ändringar som användbara.

¹ Folkhälsomyndigheten 2018, *Universitet och högskolor kan förebygga psykisk ohälsa bland studenter*

Under framtagandet av propositionsförslagen har det funnits en medvetenhet om komplexiteten kring åsiktsutveckling för SFS fokusfråga om studenters psykosociala hälsa och arbetsmiljö. Det finns många nyanser av en problemformulering och förslag inom området som är tufft att avgränsa. Det vill säga att det inom universitets- och högskolevärlden finns många potentiella orsaker som berör en students välmående. Inom ramen för vald fokusfråga och det som beslutades på SFSFUM 2018 i Gävle om bland annat att SFS ska verka för en bättre nationell kartläggning om de bakomliggande orsakerna så menar styrelsen att förslagen i propositionen är åsikter som SFS med fördel utvecklar för att öka sin förmåga att arbeta effektivt mot en värld där studenter mår bättre än idag. Dessa åsikter speglar inte helheten för att komma åt problemet men tillsammans med tidigare beslut kan vi nå längre än vad vi kunnat med de befintliga åsikterna.

Till SFS fullmäktige i Östersund vill styrelsen lyfta in åsikter i SFS ställningstaganden för att utveckla SFS åsikter kring psykosocial hälsa och arbetsmiljö. Frågan är en treårig fokusfråga för SFS 2019-21. I propositionen hittar ni förslag till ändringar i SFS ställningstagande *En öppen och jämlik högskola för alla* (Dnr: O11-6/1516).

De områden som tillkommer är följande:

- Studerandeskyddsombud
- Tillsyn
- Rehabiliteringsansvar
- Kvalitetssäkringssystemet
- Studenthälsan

Nedan följer motiveringar för att föra in ovanstående punkter i styckena 3.4, 3.6 och 3.7 i ställningstagandet *En öppen och jämlik högskola för alla*. Förslagen som dessa tre stycken avser yrkas det på i bilagan vid nya förslag på förändringar. Andra förslag på förändringar i ställningstagandet yrkas på genom övrig motion till fullmäktige.

Motiveringar

3.4

- Stycket får en ny rubrik som bättre täcker det föreslagna nya innehållet. Det är huvudsakligen tre delar i stycket som börjar med en erkännande problemformulering som greppar problembilden på individ- och samhällelig nivå samt kopplar även ihop ett erkännande om att den psykiska hälsan kan påverka fysiska.
- För det andra ger stycket ett användbart verktyg för åsikter och arbete kring tillsyn och vem eller vilka som ansvarar när arbetsmiljöarbetet brister. Stycket påtalar även vikten av studentkårernas

rätt till representation. Detta då studentkårerna har olika förutsättningar vilket påverkar deras systematiska arbetsmiljöarbete och studentmedverkan där inom.

3.6

- I detta stycke föreslås åsikter om studenthälsan som syftar till att SFS inte behöver ha åsikter om studenthälsans utformning av sin verksamhet; styrelsen föreslår istället att detta hanteras per studentkår gentemot sitt respektive lärosäte. På den nationella nivån bör frågorna istället handla om förutsättningar för studenthälsan överlag. Exempelvis kan samverkan och samarbete ske med Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF) eller regeringskansliet. Trots att SFS i mindre utsträckning behöver ha åsikter om hur studenthälsan formar sin verksamhet finns där en skillnad på inriktning och utformning. Stress är en övergripande term som lyfter en väldigt central problembild för studenter och bör därför vara prioriterad i det preventiva arbetet som studenthälsan utför. Det är även viktigt att ett likvärdigt arbete med studenthälsomottagningar prioriteras i hela landet, på alla utbildningar oavsett vad eller var du studerar. Olika förutsättningar och olika modeller för hur studenthälsan organiseras gör att det inte finns en enkel lösning som är nationell även om likvärdighet bör eftersträvas.

- Avslutningsvis i detta stycke föreslår SFS styrelse att lägga till åsikter om samverkan mellan lärosäten, myndigheter och studenthälsor samt det landsting eller region som ansvarar för den lokala sjukvården. Anledningen är att lärosätena och regionen/landstinget i grunden har olika uppgifter och syften, därmed önskar styrelsen att dessa aktörer ges rätt förutsättningar att samverka om så efterfrågas av någon part.

3.7

- I detta stycke föreslår styrelsen att förtydliga att lärosätena redan har ett rehabiliteringsansvar, således behöver inte SFS driva att de ska få det ansvaret då de redan har det. SFS kan då med tydligare kraft poängtera att lärosätena måste ta det ansvaret och om så inte sker bör det också få konsekvenser.

- Styrelsen föreslår också göra ett smärre förtydligande avseende studenter och deras medborgarskap. Detta påverkar inte den politiska hållningen att även studenter som inte är svenska medborgare ska innefattas av det stöd som finns för psykosocial hälsa vilket förtydligas i meningen efter.

Färgkoder:

Gul färg: Föreslås läggas till

Röd färg: Föreslås strykas

3.4 En god arbetsmiljö Psykosocial hälsa och arbetsmiljö

Fler studerande drabbas idag av en sämre psykisk hälsa och SFS anser att studiesituationen och arbetsmiljön relaterar till detta. En försämrad psykisk hälsa leder till att studenternas fysiska hälsa kan bli lidande, att färre studenter genomför sina studier samt medför ökade kostnader för både samhället och individen när denne hamnar i en situation utan avklarade studier. Detta ger i sin tur individen sämre förutsättningar för kommande utmaningar som exempelvis arbetslivet.

SFS menar på att tillsynsärenden bör få en tydligare ställning. Idag bedriver UKÄ det vardagliga tillsynsarbetet på våra lärosäten men andra myndigheter med andra uppdrag påverkar också, exempelvis Arbetsmiljöverket (AV) eller Diskrimineringsombudsmannen (DO). Dock menar SFS på att tillsyn kring lärosätenas systematiska arbetsmiljöarbete bör förankras inom och mellan myndigheterna som besitter kompetens inom området oavsett vilken myndighet som arbetar med tillsynen. Myndigheterna bör bistå med utbildning eller med annan metod stödja samt bidra till att följa upp lärosätenas systematiska arbetsmiljöarbete så att det sker effektivt och nära studenten. SFS menar att myndigheterna ska utveckla detta arbete tillsammans genom samverkan och att ansvaret vilar lika tungt på alla de myndigheter som ansvarar för studenternas arbetsmiljö.

Vidare vill SFS förtydliga studentkårernas roll i att utse studerandeskyddsombud vid respektive lärosäte. Studentkårerna ska besitta ensamrätt vid respektive lärosäte att utse och samordna funktionerna för studerandeskyddsombud. Därmed bör studentkårerna även ges rätt förutsättningar för att utse, utbilda och samordna dessa studerandeskyddsombud. Studerandeskyddsombuden ska ha en ställning som motsvarar skyddsombudens, oavsett om de jobbar med fysisk eller psykosocial arbetsmiljö.

Under de 25 första åren av Arbetsmiljöverkets föreskrifter för social och organisatorisk arbetsmiljö (kallad AFS 1980:14) innefattades studenter. Det innebar att studenter hade samma skyddsnät i arbetsmiljön som arbetstagare. SFS menar att studenter precis som anställda har rätt till en trygg social och organisatorisk arbetsmiljö. Därför är det av stor vikt att Arbetsmiljöverket, staten och/eller dess myndigheter har riktlinjer, lagar och förordningar för studenter som motsvarar och andra som genomgår en utbildning för att säkra en god arbetsmiljö för studenter, såsom anställdas rätt till en trygg social och organisatorisk arbetsmiljö. För att möjliggöra alla studenters deltagande ska det finnas en god social och organisatorisk arbetsmiljö så väl som en välgjorda kurs- och utbildningsplaner. En god arbetsmiljö för studenter innefattar inte exakt samma saker som för anställda. Bland annat är det av stor vikt för studenters arbetsmiljö att det finns välgjorda och genomtänkta kurs- och utbildningsplaner som säkerställer en rimlig arbetsbelastning och sammanhängande utbildningsprogram samt tillgängliga, behagliga och trygga fysiska miljöer.

3.6 Hälsa- och sjukvård

Under studietiden kan studenter bli sjuka. Ibland är sjukdomen relaterad till studier. Därför är landets studenthälsomottagningar viktiga för att studenter ska ges rätt förutsättningar att må bra under hela studietiden. Studenter ska ha möjlighet att få hjälp med de problem som anknyter till deras hälsoliv som just studenter. Studenthälsomottagningar ska även erbjuda förebyggande studenthälsovård som stresshanteringskurser. På grund av urholkning i utbildningens budget minskas medlen till studenthälsomottagningar i landet samtidigt som behovet söktrycket till mottagningarna ökar och i synnerhet för studenter med stressrelaterade problem. SFS anser att en studenthälsomottagning inte får ta ut avgifter från studenter. Studenthälsomottagningarnas verksamhet får inte heller skäras ned som en konsekvens av att lärosäten tvingas bespara. Det är även viktigt att en likvärdig studenthälsomottagning garanteras, så att studenternas välmående inte beror på val av studieort eller utbildning.

Alla sjukdomar är inte studierelaterade. För att inte riskera att behöva avbryta studier på grund av orsaker utanför den enskildes kontroll är det viktigt att egenavgifterna för tandvård, sjukvård och läkemedel håller en låg nivå, med högkostnadsskydd tillgängligt för alla. Samverkan mellan lärosätenas studenthälsomottagningar, studentkårer och respektive region/landsting bör utvecklas för att studenter som mår dåligt inte ska fastna mellan myndigheter och institutioner i väntan på sin rätta vård. SFS anser att klyftan är så pass allvarligt att regering och riksdag bör främja dessa typer av samverkansinsatser i en högre utsträckning.

3.7 Sociala trygghetssystem

Studenters sjukförsäkring är eftersatt. Likaså är inte föräldraförsäkringen anpassad efter studenter. Studenters studietid ska vara lika trygg och lika försäkrad som för andra grupper i samhället. Därför kräver SFS att studenter ska kunna vara sjukskrivna på deltid. Det ska vara självklart att en student ska kunna återuppta sina studier efter en föräldraledighet. SFS anser att studenter ska kunna bilda familj utan att förlora sin sysselsättning. Studenters sjukförsäkring och ersättning vid vård av sjukt barn ska kopplas till sysselsättningen studier istället för studiemedlet för att innefatta alla studenter. När en student återvänder till studierna efter en tids sjukdom ska ha studenten ha rätt till rehabilitering. Ansvaret för studenters rehabilitering ska ligga ligger på utbildningsanordnarna enligt lag. Det ska vara tydligt vilka insatser studenten har rätt till och vad utbildningsanordnaren är skyldig att erbjuda. Införande av deltidssjukskrivning är en förutsättning för att högskolan ska kunna ta ansvar för studenters rehabilitering. Den student som så önskar ska kunna rehabiliteras tillbaka till studier. Lärosätenas ansvar innefattar att hjälpa studenter som halkat efter på grund av sjukdom genom att formulera en plan för hur de ska komma ikapp och på sikt avlägga en examen. SFS kräver att lärosäten och andra myndigheter tar rehabiliteringsansvaret och om så inte sker bör åtgärder vidtas. Karenstiden för sjukskrivning och vård av sjukt barn ska sänkas från 30 dagar till maximalt 7. Studenter som är samhällsmedborgare ska på samma vis som andra medborgare kunna vara sjuka med en fungerande socialförsäkring. En student är en samhällsmedborgare och ska på samma vis som andra medborgare kunna vara sjuk med en fungerande socialförsäkring. Det gäller för såväl svenska som internationella studenter. Doktoranders trygghetsvillkor varierar beroende på finansieringsform. SFS menar att alla doktorander ska få en trygg anställning från dag ett för att omfattas av de sociala trygghetssystemen. Det är aldrig försvarbart att vägra doktorander en trygg anställning. Det är ett politiskt ansvar att se till att lärosätena anställer alla doktorander och accepterar att kostnaderna därför kan öka något. För doktorander som har anställning på annan plats än i akademien ska lärosätet försäkra sig om att den doktorand är försäkrad genom den andra arbetsgivaren och omfattas av de sociala trygghetssystemen.

Proposition 3: Åsikter kring psykisk ohälsa

Förslag till beslut

Styrelsen föreslår fullmäktige

att ersätta stycket 3.4, i *En öppen och jämlik högskola för alla* i enlighet med stycket 3.4 *Psykosocial hälsa och arbetsmiljö* nedan

att ersätta stycket 3.6 i *En öppen och jämlik högskola för alla* i enlighet med stycket 3.6 *Hälso- och sjukvård* nedan

att ersätta stycket 3.7 i *En öppen och jämlik högskola för alla* i enlighet med stycket 3.7 *Sociala trygghetssystem* nedan

3.4 Psykosocial hälsa och arbetsmiljö

Fler studerande drabbas idag av en sämre psykisk hälsa och SFS anser att studiesituationen och arbetsmiljön relaterar till detta. En försämrad psykisk hälsa leder till att studenternas fysiska hälsa kan bli lidande, att färre studenter genomför sina studier samt medför ökade kostnader för både samhället och individen när denne hamnar i en situation utan avklarade studier. Detta ger i sin tur individen sämre förutsättningar för kommande utmaningar som exempelvis arbetslivet.

SFS menar på att tillsynsärenden bör få en tydligare ställning. Idag bedriver UKÄ det vardagliga tillsynsarbetet på våra lärosäten men andra myndigheter med andra uppdrag påverkar också, exempelvis Arbetsmiljöverket (AV) eller Diskrimineringsombudsmannen (DO). Dock menar SFS på att tillsyn kring lärosätenas systematiska arbetsmiljöarbete bör förankras inom och mellan myndigheterna som besitter kompetens inom området oavsett vilken myndighet som arbetar med tillsynen. Myndigheterna bör bistå med utbildning eller med annan metod stödja samt bidra till att följa upp lärosätenas systematiska arbetsmiljöarbete så att det sker effektivt och nära studenten. SFS menar att myndigheterna ska utveckla detta arbete tillsammans genom samverkan och att ansvaret vilar lika tungt på alla de myndigheter som ansvarar för studenternas arbetsmiljö.

Vidare vill SFS förtydliga studentkårernas roll i att utse studerandeskyddsombud vid respektive lärosäte. Studentkårerna ska besitta ensamrätt vid respektive lärosäte att utse och samordna funktionerna för studerandeskyddsombud. Därmed bör studentkårerna även ges rätt förutsättningar för att utse, utbilda och samordna dessa studerandeskyddsombud. Studerandeskyddsombuden ska ha en ställning som motsvarar skyddsombudens, oavsett om de jobbar med fysisk eller psykosocial arbetsmiljö.

Under de 25 första åren av Arbetsmiljöverkets föreskrifter för social och organisatorisk arbetsmiljö (kallad AFS 1980:14) innefattades studenter. Det innebar att studenter hade samma skyddsnät i arbetsmiljön som arbetstagare. SFS menar att studenter precis som anställda har rätt till en trygg social och organisatorisk arbetsmiljö. Därför är det av stor vikt att staten och/eller dess myndigheter har riktlinjer, lagar och förordningar som motsvarar en god arbetsmiljö för studenter, såsom anställdas rätt till en trygg social och organisatorisk arbetsmiljö. En god arbetsmiljö för studenter innefattar inte exakt samma saker som för anställda. Bland annat är det av stor vikt för studenters arbetsmiljö att det finns välgjorda och genomtänkta kurs- och utbildningsplaner som säkerställer en rimlig arbetsbelastning och sammanhängande utbildningsprogram samt tillgängliga, behagliga och trygga fysiska miljöer.

3.6 Hälso- och sjukvård

Under studietiden kan studenter bli sjuka. Ibland är sjukdomen relaterad till studier. Därför är landets studenthälsomottagningar viktiga för att studenter ska ges rätt förutsättningar att må bra under hela studietiden. På grund av urholkningar i utbildningars budget minskas medlen till studenthälsomottagningar i landet samtidigt som behovet till mottagningarna ökar och i synnerhet för studenter med stressrelaterade problem. SFS anser att en studenthälsomottagning inte får ta ut avgifter från studenter. Studenthälsomottagningarnas verksamhet får inte heller skäras ned som en konsekvens av att lärosäten tvingas bespara. Det är även viktigt att en likvärdig studenthälsomottagning garanteras, så att studenternas välmående inte beror på val av studieort eller utbildning.

Alla sjukdomar är inte studierelaterade. För att inte riskera att behöva avbryta studier på grund av orsaker utanför den enskildes kontroll är det viktigt att egenavgifterna för tandvård, sjukvård och läkemedel håller en låg nivå, med högkostnadsskydd tillgängligt för alla. Samverkan mellan lärosätenas studenthälsomottagningar, studentkårer och respektive region/landsting bör utvecklas för att studenter som mår dåligt inte ska fastna mellan myndigheter och institutioner i väntan på sin rätta vård. SFS anser att klyftan är så pass allvarligt att regering och riksdag bör främja dessa typer av samverkansinsatser i en högre utsträckning.

3.7 Sociala trygghetssystem

Studenters sjukförsäkring är eftersatt. Likaså är inte föräldraförsäkringen anpassad efter studenter. Studenters studietid ska vara lika trygg och lika försäkrad som för andra grupper i samhället. Därför kräver SFS att studenter ska kunna vara sjukskrivna på deltid. Det ska vara självklart att en student ska kunna återuppta sina studier efter en föräldraledighet. SFS anser att studenter ska kunna bilda familj utan att förlora sin sysselsättning. Studenters sjukförsäkring och ersättning vid vård av sjukt barn ska kopplas till sysselsättningen studier istället för studiemedlet för att innefatta alla studenter. När en student återvänder till studierna efter en tids sjukdom har studenten rätt till rehabilitering. Ansvaret för studenters rehabilitering ligger på utbildningsanordnarna enligt lag. Det ska vara tydligt vilka insatser studenten har rätt till och vad utbildningsanordnaren är skyldig att erbjuda. Införande av deltidssjukskrivning är en förutsättning för att högskolan ska kunna ta ansvar för studenters rehabilitering. Den student som så önskar ska kunna rehabiliteras tillbaka till studier. Lärosätenas ansvar innefattar att hjälpa studenter som halkat efter på grund av sjukdom genom att formulera en plan för hur de ska komma ikapp och på sikt avlägga en examen. SFS kräver att lärosäten och andra myndigheter tar rehabiliteringsansvaret och om så inte sker bör åtgärder vidtas.

Karenstiden för sjukskrivning och vård av sjukt barn ska sänkas från 30 dagar till maximalt 7. Studenter som är samhällsmedborgare ska på samma vis som andra medborgare kunna vara sjuka med en fungerande socialförsäkring. Det gäller för såväl svenska som internationella studenter. Doktoranders trygghetsvillkor varierar beroende på finansieringsform. SFS menar att alla doktorander ska få en trygg anställning från dag ett för att omfattas av de sociala trygghetssystemen. Det är aldrig försvarbart att vägra doktorander en trygg anställning. Det är ett politiskt ansvar att se till att lärosätena anställer alla doktorander och accepterar att kostnaderna därför kan öka något. För doktorander som har anställning på annan plats än i akademien ska lärosätet försäkra sig om att den doktorand är försäkrad genom den andra arbetsgivaren och omfattas av de sociala trygghetssystemen.